

MAJÍ ROSTLINY PŘECE JEN DUŠI?

Leccos jako by naznačovalo, že rostliny, ač nemají smyslové orgány* známé z živočišné říše, přece jen mohou vnímat a prožívat více, než by se na první pohled zdálo. Dospěli jsme k tomu, že duševnost u rostliny nepůsobí jako u zvířete uvnitř, ale zvenčí; rostlina nemá vnitřní prostor, v němž by se mohl rozvíjet duševní život. A přece jako by celý rostlinný svět byl proniknut tichým vědomím. Jaké je toto vědomí?

Podíváme-li se na jednotlivé rostliny, vidíme, že mají jen fysis a vitalitu, tedy fyzické a éterné tělo. Podobají se tak člověku, který spí. Ve spánku dochází k oddělení astrálního těla a Já člověka od jeho těla fyzického a éterného. Vědomí člověka opouští a fyzické tělo se může činností těla éterného regenerovat. Vědomí, bdí-li člověk, stravuje éterné síly, neboť v sobě nese síly smrti. Spící a regenerující člověk tak připomíná rostlinu a spíše než o vědomí musíme mluvit o nevědomí, o stavu bezvědomí. Jedná se tedy u rostlin o nevědomý duševní život?

Odpověď na otázku duševnosti rostlin nalézáme u Rudolfa Steinera†: „*V rostlinách je to, co patří ke světu*“

* smyslové vjemy jsou v živočišné a lidské říši „roznětkou“ vědomí; pokusy ukázaly, že člověk vznášející se potmě a v absolutním tichu ve vodě o teplotě svého těla a nemající tak žádné smyslové vjemy, ztrácí záhy vědomí - pozn. aut.

† Rudolf Steiner, Svět smyslů a svět ducha, GA 134, samizdat

smyslů, jenom něčím povrchním; za tím, co se objevuje na rostlině našemu oku, chuti, čichu, jsou teprve duchovně - duševní síly rostliny. Ale tyto duchovně-duševní síly rostliny nejsou v rostlině obsaženy tak, že bychom snad mohli mluvit o tom, že by každá rostlina byla oduševněna, jako je oduševněn každý jednotlivý člověk. Tak tomu není. Kdo by měl za to, že každá jednotlivá rostlina je oduševněna, ten by se oddával témuž omylu jako ten, kdo by měl za to, že je snad oduševněn každý jednotlivý vlas nebo ušní boltce nebo nos nebo zub v člověku. Celý člověk je oduševněn. (...) Duchovně musíme u každé bytosti pečlivě zkoumat, zdali je to část nebo zdali je to v určitém ohledu celek. A vlastně mluvíme o něčem skutečném jenom tehdy, když mluvíme o tom, k čemu rostliny jako části, články patří. U člověka vidíme také fyzicky, k čemu patří jeho zuby, jeho ušní boltce, jeho prsty, vidíme to fyzicky jako celko-

&

vý organismus. U rostliny nevidíme fyzickým okem to, k čemu jednotlivé rostliny patří, nevnímáme to fyzickým orgánem, nýbrž zde přijdeme hned od částí k celku, zde přijdeme hned do duchovna. A v podstatě musíme říci, že duševnost rostlin je taková, že má v rostlinách jenom svoje jednotlivé orgány.“

Zdá se tedy, že ne jedna rostlina sama o sobě, ale všechny rostliny jako celek, vegetace Země, mají vědomí, že jsou tajuplným způsobem navzájem spojeny. Rudolf Steiner pokračuje: „Vyjdeme-li za rostlinu, jak se jeví našim smyslům, přijdeme ke skupinovým duším rostlin, které jsou k jednotlivé rostlině v takovém poměru jako celek k části. Celkem, zhruba řečeno, jest sedm skupinových duší, které jakožto duše rostlin patří k Zemi a mají všechny ve středu Země v určitém ohledu střed své vlastní bytosti. Můžeme si tedy Zemi představit nejen jako tento fyzický míč, nýbrž tuto Zemi proniklou sedmi takovými většími nebo menšími sférami, jež všechny mají ve středu Země něco jako vlastní duchovní středisko. A potom vyhánějí tyto duchovní bytosti rostliny ze Země. Kořen roste směrem ke středu Země, protože tam vlastně chce, a jenom je zadržován ostatní zemskou hmotou proniknouti až do středu. Každý rostlinný kořen má snahu proniknouti až ke středu Země, kde jest středisko duchovní bytosti, ke které rostlina patří.“

Rudolf Steiner pak pregnantně uzavírá: „Hledati v rostlině individuální duši, to by znamenalo právě totéž jako vytrhnouti člověku vlas a hledati v něm lidskou duši. Tuto rostlinnou duši musíme hledati nikoliv v jednotlivé rostlině, nýbrž tak, že dokonce to, co jest u ní nejdůležitější, jest ve středu Země, k němuž se kořen táhne jakožto síla, směřující k nejduchovnějším částem rostlinného bytí.“

Tak jako se rostlina spojuje se svým rostlinným Já svými kořeny rostoucími ke středu Země, kde je to nej-

duchovnějším jejího rostlinného bytí, může se člověk, který je obrácenou rostlinou, spojovat svou hlavou s tím nejduchovnějším, co má, se svým vyšším Já uprostřed kosmu - prostřednictvím své korunní čakry, prostřednictvím svého myšlení. Toto myšlení však musí překonat síly smrti, které jsou vlastní lidskému intelektu, musí být myšlením živým směřujícím k imaginaci, inspiraci a intuici.

Na naší pouti za duší rostliny jsme se tedy dostali až k duši Země. Zjišťujeme, že duše rostlinného světa je úzce spjata s duševností celé planety (anima mundi) a že rostliny musíme v tomto ohledu považovat za článek, orgán celé Země. Zvířata už během svého vývoje tuto obecnou duševnost pojmají do svého nitra a individualizují ji; Rudolf Steiner to formuluje tak, že si „uždívnu“ kousek světové astrality a zvnitřní ho...

Hovořit o Zemi jako o živém organismu, o její duši a duchu, o její spirituální či sakrální dimenzi, to by bylo námětem jiné knihy, než je tato*. My zůstaneme u rostlin a podíváme se, jaké vlastně jsou.

* O planetě Zemi jako živém tvorů viz knihy Jamese Lovelocka: Gaia - nový pohled na život na Zemi (Abies Publishers 1993) a Gaia — živoucí planeta (Mladá fronta, Praha 1994), o Zemi jako vědomé a sakrální planetě viz knihy Marko Pogačnika, např: Škola geomantie (Dobra, Praha 2000) a Cesty léčení Země (Dobra, Praha 2000).

JAKÉ JSOU ROSTLINY?

Abychom se přiblížili podstatě rostlin, připomeňme si slova prof. Němce:

„Jsou tak nehybné a tiché, nezříme na nich ani radosti, ani žalu, ničemu se zdánlivě nenaučí, jsou tak nesmírně vzdáleny od nás...“

Pozorujeme-li je, nevidíme u nich žádný vlastní pohyb vycházející z jejich nitra a vyvolaný jejich žádostmi. Nezaznamenáme žádné vnitřní hnutí, nepozorujeme smyslové orgány, kterými by vnímaly podněty okolního světa. Nenalézáme nic, co bychom mohli nazvat pudy, chováním, volní aktivitou. Rostliny jako by jen a jen sloužily. „Lidé,“ píše Stanislav Grof, „kteří prožívají vědomí rostlin, velmi běžně pocítují silné duchovní dimenze tohoto stavu bytí. Po takovýchto prožitcích často poznamenávají, že pohlížejí na rostliny jako na modely pro život, jako na příklady vysoce duchovního způsobu bytí ve světě. Na rozdíl od člověka většina rostlin nikdy nezabíjí, ani nevede život dravce. Rostliny žijí z toho, co jim dá příroda - živí se z půdy, zavlažují je deště a jsou v přímém kontaktu se sluncem, životodárnou silou této planety a nejbezprostřednějším výrazem kosmické tvůrčí energie. Rostliny nezabíjejí jiné živé bytosti, neublížují jim, ani je nevykořisťují, samy však slouží jako potrava pro jiné. Lidem zároveň poskytují materiál ke stavbě, k ošacení, k výrobě papíru a nástrojů a dávají jim i palivo, léčiva a krásu.“⁴

Při svém růstu přijímají mrtvé látky země, nerosty, obdarovávají je životní silou a pozvedají je na svou úroveň, povznášejí je k nebi. Vidíme, že zatímco spodní

⁴ Stanislav Grof: Holotropní dýchání, s. 102

listy jsou ještě plně pod vládou hmoty, jsou tučné a málo tvarované, nabývá každý další list víc a víc na členitosti, lehkosti, světlosti; hmoty ubývá a přibývá tvaru jako nebeské kvality. A pak se objevuje nádhera květu, který je již plně reprezentantem kosmického dění. Rostlina tak pozvedá zemskou látku k vesmíru a vesmírné síly přivádí do hmoty země: v rostlině vidíme vzor nezištného spojování hmoty a ducha. Rostlina jako bytost bez vlastní vůle, bez individuálního vědomí, bez svého Já, spojuje „dole“ a „nahore“ zcela neegoistickým způsobem. Úkolem člověka je být jako rostlina o své vlastní vůli: na základě svého individuálního, svobodného rozhodnutí vnášet ducha do hmoty, produhovňovat tento svět. Bez vlastních zištných, egoistických cílů bychom měli sloužit duchu, aby mohl působit ve hmotě tohoto světa. Co rostlina činí ve svém věčném spánku, měli bychom my činit za plného vědomí.

Věčně planoucí výzvou k cestě za tímto cílem pro nás mohou být slova Friedricha Schillera:

*Hledáš to nejvyšší, to největší?
Rostlina tě tomu může naučit.
Čím ona je bez vůle,
buď ty vůlí svou - v
tom to jest!*

Pomalu se dostáváme k cíli našeho putování, který ovšem přináší více otázek než odpovědí. Jinak tomu při poznávání tajuplné přírody snad ani být nemůže. Ještě než se vrátíme tam, odkud jsme vyšli, tedy k živému a mrtvému myšlení a k lidskému poznávání, podívejme se v poslední mezihře na to, co Rudolf Steiner uvádí o souvislostech rostlinné pokrývky Země s jejím duchem.

INTERMEZZO:

„Čím jsou tedy rostliny v celém tom předivu bytí? Můžeme říci: Když se přiblíží jaro, začne zemský organismus myslet a cítit, protože slunce svou bytostí láká ven jeho myšlenky a pocity. Rostliny nejsou pro organismus Země ničím jiným než určitým druhem smyslových orgánů, jež každého jara nanovo procítají, aby zemský organismus mohl být svým myšlením a cítěním v oblasti sluneční účinnosti. Jako si světlo vytváří v lidském organismu oko, aby se skrze ně mohlo jako „světlo“ jevit, tak si sluneční organismus vytváří v zemském organismu každé jaro rozprostřenou rostlinnou pokrývku, aby skrze ni sám na sebe pohlížel, cítil se, vnímal, myslel. Rostliny nemůžeme sice bezprostředně nazývat myšlenkami Země, ale jsou to orgány, jejich prostřednictvím ústrojnost Země, která na jaře procítá, rozvíjí spolu se sluncem své pocity a myšlenky. Tak jako vidíme, že naše nervy vycházejí z mozku, a jako oči a uši rozvíjejí spolu s nervy naše pocitování a představování, vidí duchovní badatel v tom, co se za pomoci rostlin odehrává mezi Zemí a Sluncem, nádherné tkaní kosmických myšlenek, citů a pocitů. Pro duchovního badatele totiž Země není obklopena jen minerálním pozemským ovzduším, není obklopena čistě fyzickou pozemskou atmosférou, nýbrž aurou myšlenek a pocitů. Pro duchovní bádání je Země duchovní bytost a myšlenky a pocity procítají každé jaro a během léta procházejí duší celé naší Země. Rostlinný svět, který je částí celého našeho zemského organismu, poskytuje orgány k tomu, aby naše Země mohla myslet a cítit. Rostliny jsou vetkány do

⁵ Rudolf Steiner, Antworten der Geisteswissenschaft... (GA 60)

ducha Země jako naše oči a uši do ústrojí našeho ducha. Na jaře tu procítá živý, ducha-plný organismus a v rostlinách vidíme něco, co vyráží z tváře naší Země, chce-li v nějaké oblasti začít cítit a myslet. A jako všechno, co je v nás lidech, směřuje k sebevědomému Já, tak je tomu i v rostlinném světě. Celý rostlinný svět patří k Zemi. Už jsem říkal, že k šílenství by neměl daleko člověk, který by se nedomníval, že všechny pocity, představy a city v nás směřují k našemu Já. Všechno, co během léta zprostředkují rostliny, tak směřuje k zemskému středu, který je zemským Já. To nemá být řečeno pouze symbolicky! Jako má člověk své Já, má své sebevědomé Já i Země. Proto cílí všechny rostliny k zemskému středu. Rostliny tedy v žádném případě nesmíme uvažovat samy o sobě, nýbrž ve vzájemném vztahu se sebevědomým Já Země. To, co se odehrává jako myšlenky a pocity Země, je stejné, jako v nás žijí pocity a představy, jako to, co se v nás zvedá a opadá v době bdění, co v nás astrálně žije, řekneme-li to z pozice duchovní vědy.

Zemi si tak můžeme představit nejen jako fyzický útvar. Fyzický útvar je pro nás totiž něčím na způsob našeho vlastního fyzického těla, které můžeme vidět zevníma očima a uchopit rukama a které pozoruje vnější věda; takové je zemské tělo, které studuje dnešní astronomie nebo geologie. Pak musíme uvést to, co jsme u člověka poznali jako tělo éterné neboli životní. Takové éterné tělo má i Země. A konečně má také tělo astrální. To je to, co každé jaro procítá jako myšlenky a pocity Země, které ustupují, když se přiblíží zima, takže pak Země spočívá uzavřena sama v sobě, ve svém vlastním Já, a jen si uchovává to, co potřebuje, aby minulé pronesla paměť k následujícímu, uchovává si v silách rostlinných semen to, co si vydobyla. Tak jako člověk neztratí své myšlenky a pocity,

usne-li, ale příštího rána je zase najde, najde i ze spánku na jaře opět procitnuší Země semenné síly rostlin, aby ze své živé paměti dala znovu vzniknout tomu, co je výtčobytkem dřívější doby. “